

К сожалению, наметилась тенденция растущего стремления работодателей достигать повышения производительности труда за счет роста его интенсивности, сокращения свободного времени работников. По сути – это рост эксплуатации, со всеми известными социально-экономическими последствиями, отражающимися на здоровье и продолжительности жизни населения, а также других демографических показателей, от которых будет зависеть успех Программы. По большому счету перспективная и прогрессивная Программа ФИИР нацелена на интересы будущих поколений нации, а не для иммигрантов и иностранных инвесторов. Общеизвестно, что с каждым годом растет численность иммигрантов, труд которых низко квалифицирован, вместе с тем наметившаяся тенденция сопровождается ростом вывоза резервной валюты в форме денежных переводов за рубеж заработной платы иностранных работников.

Достижение намеченных приоритетов экономического развития позволит стране извлечь выгоду от глобальных технологических нововведений и повысить национальную конкурентоспособность.

---

1. С. Любимцева. К стратегии инновационного хозяйства //Экономист, №7 2009.-с.45-56.

2. Информация об исполнении Плана мероприятий на 2009-2012 годы по реализации Стратегии территориального развития Республики Казахстан до 2015 года. <http://gorakimat.kz>

3. Н.Нураденов. ...По удобной для администрации схеме добровольного ухода //Мегаполис. - №40.-25 октября 2010.

***

Мақала Қазақстан Республикасының инновациялық дамуындағы экономикалық, әлеуметтік және демографиялық мәселелерді зерттеуге арналған.

***

The article is devoted to socio-economic and demographic problems in the context of innovation development of Kazakhstan

А.Ж. Сүйеубекова

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ИНДУСТРИАЛДЫ-ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУ ЖАҒДАЙЫ

Қазіргі таңда кез келген елдің халықаралық бәсекеге қабілеттілігі елдің ұзақ мерзімді дамуындағы тұрақты экономикалық өсу қарқынымен анықталады, сонымен қоса қазіргі экономикалық жағдайда жаңа техника, технологияның, ғылыми-техникалық прогрестің дамуына байланысты, инновациялық даму елдің қарқынды дамуының негізі ретінде үлкен маңызға ие болуда.

Қазақстан экономикасының бүгінгі таңдағы стратегиялық мақсаты – инновациялар негізінде бәсекеге қабілетті индустриялық кешенді қалыптастыру. Ұлттық экономикамыздың шикізаттық экспорттық бағытынан арылуы және өнімдерді ел территориясында өндіру, өңдеу, яғни экономиканың нақты секторын дамыту өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Сондықтан да инновацияларды енгізу арқылы ғана біз өнімділікті, бәсекеге қабілеттілікті және ұлттық экономиканың тұрақты дамуына қол жеткіземіз.

Инновациялар ұғымы экономикалық ғылымда австриялық экономист Й.Шумпетермен кеңінен қарастырылды: инновация – бұл белгілі бір процеске жаңаша көзқарас, экономика және адам қызметінің басқа салаларында жаңа ашылуларды сәтті қолдану [1].

Қазақстан Республикасының «Инновациялық қызметті мемлекеттік қолдау туралы» заңында, инновацияға және инновациялық қызметке мынадай анықтамалар берілген: «инновация» - өндірістің және қоғамды басқарудың түрлі салаларына енгізілуі

экономикалық тұрғыдан тиімді және әлеуметтік, экологиялық тұрғыдан маңызды болып табылатын, зияткерлік меншік объектісі болып табылатын ғылыми және ғылыми-техникалық қызметтің нәтижесі; ал «инновациялық қызмет» - инновацияларды өндірістің және қоғамды басқарудың түрлі салаларына енгізу арқылы пайдалану деп көрсетілген [2].

Соңғы жылдары инновациялық даму мәселесі нақты саясат облысында басты мәселеге айналды.

Қазіргі таңда инновациялық талдауда бірнеше ортақ тәсілдер қалыптасты. Инновациялық даму бұл:

- глобальді болып жатқан процесс;
- қоғамдық қызметтің барлық сферасында, әсіресе оның ішінде экономикада маңызды орын алатын процесс;
- ұлттық инновациялық шеңберлер жүйесінде болатын процесс [3].

Әдетте, инновациялық дамуда жаңа жаңалық пен ғылымды, технологияны өндіріспен тығыз байланыстыру көзделген экономикалық даму бағыты түсіндіріледі.

Қазақстан Республикасының индустриалды-инновациялық дамуының алғышарты ретінде 2003-2015 жылдарға арналған индустриалды-инновациялық даму стратегиясы қабылданып, қазіргі таңда белгіленген кезеңдерімен жүзеге асырылуда.

Аталмыш стратегия Қазақстанның 2015 жылға дейінгі кезеңге мемлекеттік экономикалық саясатын қалыптастырып, экономика салаларын әртараптандыру жолымен елдің тұрақты дамуына қол жеткізуді көздейді.

Индустриалды-инновациялық даму стратегиясының негізгі бағыттары:

- ғылыми-техникалық және өндірістік ұйымдар мен кәсіпорындардың инновациялық қызметін ынталандыруға бағытталған заңнамалық базаны жетілдіру, ғылым және инновация сферасына инвестициялар тарту;
- инновациялық қызмет субъектілерін мемлекеттік қолдау тәсілдері мен формаларын әзірлеу;
- инновациялық сфера үшін кадрларды даярлау және қайта даярлау;
- мемлекеттік, салааралық, салалық және аймақтық сипаттағы инновациялық қызметтің мамандандырылған субъектілерін (мемлекеттік даму институттары) жасауды қамтитын инновациялық инфрақұрылымды қалыптастыру;
- отандық кәсіпорындардың ең жоғарғы әлемдік тәжірибеге сәйкес сапа стандарттарына өтуін белсендіру, және т.б. [4].

Қазақстан Республикасын үдемелі индустриялық-инновациялық дамыту жөніндегі 2010 – 2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама Мемлекет басшысының «Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауын орындау үшін, сондай-ақ Қазақстанның 2030 жылға дейінгі даму стратегиясын іске асырудың екінші кезеңі болып табылатын Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі стратегиялық даму жоспарының түйінді бағыттарына сәйкес әзірленді.

Бағдарлама экономиканы әртараптандыру және оның бәсекеге қабілеттілігін арттыру арқылы орнықты және теңгерімді өсуін қамтамасыз етуге бағытталған.

Бағдарлама экономиканы әртараптандырудың жүргізіліп отырған саясатының қисынды жалғасы болып табылады әрі құрамына Индустриялық-инновациялық дамудың 2003-2015 жылдарға арналған стратегиясының, «Қазақстанның 30 корпоративтік көшбасшысы» бағдарламасының, сондай-ақ индустрияландыру саласындағы басқа да бағдарламалық құжаттардың негізгі тәсілдерін біріктірді.

2015 жылға дейінгі кезеңде қазақстандық қамтуды мақсатты дамыту арқылы шағын және орта бизнес, кейінгі қайта бөлу және қайта өңдеу үшін жаңа бизнес-мүмкіндіктерді мультипликациялаумен экономиканың дәстүрлі экспортқа бағдарланған секторларында ірі инвестициялық жобаларды іске асыру үдемелі индустрияландыру саясатының негізгі басымдығы болмақ. Аталған бағдарлама шеңберінде Қазақстан алдында инновациялық белсенді кәсіпорындар үлесін 2015 жылы – 10%, ал 2020 жылы – 20%-ға арттыру сияқты стратегиялық мақсаттар қойылды [5].

Стратегияны жүзеге асыру мақсатында жасалып жатқан іс-шаралар нәтижесі мыналар болып табылады:

1. Стратегияны жүзеге асыру үшін заңнама базасының құрылуы: 2005 жылғы 25 сәуірдегі №387 ҚР-дың 2005-2015 жылдарға арналған ұлттық инновациялық жүйесін құру бағдарламасы, 2006 жылы 23 наурыздағы «Инновациялық қызметті мемлекеттік қолдау туралы» ҚР-дың Заңы және т.б. қабылданды.

2. Ұлттық даму институттарының құрылуы. Қазақстандағы даму институттары жүйесіне мыналар кіреді: «Ұлттық инновациялық қор» АҚ, «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ, «Экспортты дамыту және ілгерілету бойынша корпорация» АҚ, «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ, «Қазақстанның инвестициялық қоры» АҚ, «Инжиниринг және технологиялар трансферті орталығы» АҚ. Олардың мақсаты- стратегия шеңберінде жобаларды таңдау және қаржыландыру болып табылады.

3. Венчурлік қорлардың құрылуы. «Ұлттық инновациялық қор» АҚ отандық алты венчурлік қор құрды («Әрекет» жоғарғы технологиялар қоры» АҚ, «Адвант» венчурлік қоры АҚ, «Сентрас венчурлік қор» Тәуекелдік инвестициялаудың акционерлік инвестициялық қоры АҚ, «Glotur Technology Fund венчурлік қоры» АҚ, «Logycom perspective innovations» АҚ, «Almaty venture capital» АҚ.

4. Фундаменталды зерттеу бағдарламаларының бес басым бағытының анықталды:

- ақпараттық және ғарыштық технологиялар;
- жаңа перспективалы материалдар;
- медицина және аграрлық сектордың өзекті мәселелерін шешу үшін молекулярлық биология, генетика және биоинженерияның теоретикалық негіздерін дамыту;
- минералды ресурстар;
- Жаңа Қазақстанның тұрақты дамуының негізі ретіндегі жалпыұлттық идея теориясы мен практикасы.

Дегенмен де жасалған шараларға қарамастан, кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейінің көрсеткіштері жақсара қоймаған.

1-кесте

ҚР-сы бойынша кәсіпорындардың инновациялық белсенділігі [6].

Жылдар	Инновациялық белсенді кәсіпорындар саны	Инновация саласындағы белсенділік деңгейі, %
2005	352	3,4
2006	505	4,8
2007	526	4,8
2008	447	4,0
2009	399	4,0

2008 жыл қорытындысы бойынша 11172 респонденттердің кәсіпорындардың тек 447-сі немесе 4%-ы инновациялық белсенді болған. Бұл 2007 жылмен салыстырғанда кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейі 0,8%-ға төмендеген. Ал 2009 жылмен салыстырсақ, бұл жылы респонденттер саны 2008 жылға қарағанда біршама аз, яғни - 10096, ал кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейі 2008 жылдағы көрсеткішімен бірдей.

2-кесте

Кәсіпорындардың инновациялық қызметінің негізгі көрсеткіштері [6].

Жылдар	2005	2006	2007	2008	2009
Респонденттер саны, барлығы	10 392	10 591	10 889	11 172	10 096
одан: инновациясы бар	352	505	526	447	399
Инновация саласындағы белсенділік деңгейі, %	3,4	4,8	4,8	4,0	4,0
инновациясы жоқ	10 040	10 086	10 363	10 725	9 697
инновация саласындағы енжарлық деңгейі, %	96,6	95,2	95,2	96,0	96,0
Ғылыми-зерттеу, жобалау-конструкторлық бөлімшелердің саны	677	724	763	745	688

Бұл мәліметтерден шығатын түйін кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейінің төмендеуіне біршама деңгейде әлемдік экономикадағы дағдарыс жағдайларының дамуы

әсерін тигізбей қоймады. Көбінесе, мұндай нәтижелердің болуына қабылданған индустриалды-инновациялық даму стратегиясын жүзеге асырудағы жүйеліліктің болмауы ықпал етті.

Осылайша, ҚР-дың ұлттық инновациялық жүйесін құру және дамыту бағдарламасы 2005 жылдың тек сәуір айында бекітілді, «Инновациялық қызметті мемлекеттік қолдау туралы» ҚР-дың Заңы 2006 жылдың 23 наурыз айында қабылданды. Инновациялық даму бойынша бағдарламалардың көбісі декларативті сипатқа ие және олардың жүзеге асырылуы өте баяу.

Даму институттары қызметін бағалау жүйесі жоқ. Инновациялық жүйені дамытуға көптеген қаражат бөлінеді, алайда оларды игеруді бағалау критерийлері жасалмаған: рентабелділік нормасы, т.б. Сонымен қатар, ҚР-сы Статистика Агенттігі мәліметтері бойынша 2008 жылы ғылыми-техникалық жұмыстарды орындау құрылымында фундаменталды зерттеулер тек 9%, қолданбалы зерттеулер - 44%, ғылыми-техникалық еңбектер - 28%, ғылыми-техникалық қызметтер - 19%.

Стратегияны жүзеге асыруда басты назар инновациялық жүйе инфрақұрылымын-инновациялық қызметтің мамандандырылған шаруашылық субъектілерін: ұлттық және технологиялық парктер, бизнес-инкубаторлар мен инновациялық қорларды құруға қойылды. Инновациялық жобаларды жүзеге асыруда инновациялық жүйені жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету, отандық ғылымның дамуы мен интеллектуалды меншік облысындағы заңнаманың жетілдірілу мәселелері туындайды.

Инновациялық процестердің даму мәселелерін шешу үшін жүйелік тәсілді қолдану қажет. Егер инновацияларды жүйелік тәсіл тұрғысынан қарастырсақ, онда инновацияларды үш субъектінің өзара байланыс нәтижесі ретінде көрсетуге болады:

1. «Идеяларды генерирлейтін субъектілер» (ЖОО, ғалымдар, өнертапқыштар, т.б.).
2. «Кәсіпкерлер» осы идеяларды қабылдап, дамытып, коммерциализациялайды.
3. «Мемлекет» біздің республикамызда даму институттары болып табылады [7].

Инновациялық дамудағы олқылықтарды жою үшін инновациялық экономика негізін құру керек: ең алдымен басымдық ретінде ел экономикасындағы ашық бәсекені қамтамасыз ету, сонымен қатар сапалы білім беру жүйесі болу керек. Бұдан басқа, даму институттарының қызметін бағалау критерийлерін енгізу және инвестициялау процесінің мөлдірлігін қамтамасыз ету қажет.

---

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: ЭКСМО, 2007, – 146 с.

2. Қазақстан Республикасының «Инновациялық қызметті мемлекеттік қолдау туралы» Заңы.

3. Николаев А.Б., Осьмова М.Н. Теоретические аспекты инновационного развития// Вестник Московского Университета// Экономика, серия 6//2010 №5. – 3 с.

4. ҚР-дың 2003-2015 жылдарға арналған индустриалды-инновациялық даму стратегиясы.

5. Қазақстан Республикасының үдемелі индустриялық-инновациялық дамуының 2010-2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.

6. www.stat.kz

7. Темирханова А.С., Ергебаева А.Т. Развитие инновационных процессов в Республике Казахстан// Саясат-policy. – №9. – 2010 ж. – 46 б.

***

В статье рассматриваются вопросы развития индустриально-инновационной стратегии государства. Роль организации национальной системы: проблемы и пути их решения.

***

Article says about the problems of state development of new industrial strategy. The main role of this national innovation system: the problems and the ways of decision.